

Rzeczpospolita

[art. 1–29 Konstytucji RP]

Pierwsze zasady konstytucyjne odnoszą się do Rzeczypospolitej Polskiej. Wskazują zasadnicze podstawy ustroju państwa, które powinny być wskazaniem dla działań jego organów zarówno w zakresie stanowienia, jak i stosowania prawa. Jednocześnie zasady te regulują podstawowe relacje łączące państwo i jego obywateli.

ZASADY DOTYCZĄCE USTROJU RZECZPOSPOLITEJ POLSKIEJ

**dobro wspólne
wszystkich
obywateli [art. 1
Konstytucji]**

„Postanowienie Konstytucji, że «Rzeczpospolita Polska jest dobrem wspólnym wszystkich obywateli», określa istotę państwa i ma zasadnicze znaczenie. Samo pojęcie «dobra wspólnego» ma charakter wielowymiarowy i może być rozumiane między innymi w znaczeniu historyczno-egzystencjalnym, moralnym, materialnym czy celowościowym. Rzeczpospolita to «*res publica*» – rzecz wspólna, a więc wspólnota obywateli, «dobro wspólne» zaś to antonim «dobra indywidualnego». Ustrojodawca w tym wyrażeniu podkreślił uczestnictwo wspólnoty nie tylko w korzystaniu z dobra, którym jest Rzeczpospolita, lecz także w jego ustawicznym współtworzeniu oraz we współodpowiedzialności za nie” (z uzasadnienia wyroku TK z 18.3.2010 r., K 24/08, OTK-A 2010, Nr 3, poz. 22)

**demokratyczne
państwo prawne,
urzeczywistniające
zasady
sprawiedliwości
społecznej [art. 2
Konstytucji]**

- założenie to implikuje inne zasady, takie jak np.: zasadę zaufania obywatela do państwa, zasadę praw nabytych czy też zasadę pewności prawa
- TK wskazał m.in., że: „ustawodawca jest również zobligowany do przestrzegania wymogu określoności prawa, wynikającego bezpośrednio z obowiązywania zasady demokratycznego państwa prawnego. W orzecznictwie TK przyjmuje się szerokie rozumienie tego wymogu, obejmujące zarówno postulat precyzyjności, jak i jasności regulacji prawnej” (z uzasadnienia wyroku TK z 18.9.2014 r., K 44/12, OTK-A 2014, Nr 8, poz. 92)

państwo jednolite [art. 3 Konstytucji]	• zasada unitarności wyraża się w tym, że Polska nie jest państwem federalnym, lecz na całym jej terytorium panuje jeden porządek prawny • TK stwierdził, że: „Polski ustrojodawca konstytucyjny stoi na gruncie jednolitości systemu prawnego bez względu na to, czy składające się na ten system akty prawne stanowią efekt działania prawodawcy krajowego, czy też powstały jako uregulowania międzynarodowe (o różnym zasięgu i charakterze) objęte konstytucyjnym katalogiem źródeł prawa” (z uzasadnienia wyroku TK z 11.5.2005 r., K 18/04, OTK-A 2005, Nr 49, poz. 5)
władza zwierzchnia należy do Narodu; jest sprawowana przez przedstawicieli lub bezpośrednio [art. 4 Konstytucji]	• jest to w istocie zasada suwerenności • Naród sprawuje władzę: – poprzez swoich przedstawicieli, tj. posłów, senatorów i Prezydenta – bezpośrednio, czyli w drodze referendum • w zakresie stosunku władzy zwierzchniej Narodu wobec Traktatów Unijnych TK wskazał, że: „Państwa członkowskie współuczestniczą w stanowieniu prawa wspólnotowego (i podejmowaniu innych decyzji) na zasadach traktatowo określonych. Uregulowanie art. 4 Konstytucji kształtuje natomiast system wykonywania władzy, w tym: stanowienia prawa, w obrębie i na wewnętrzny użytek Rzeczypospolitej Polskiej. Wola Narodu jako suwerena uzewnętrzniała się w istotnej tu sferze w trakcie referendum upoważniającego do ratyfikacji Traktatu akcesyjnego i Aktu dotyczącego warunków przystąpienia. Nadto – zarówno w formie przedstawicielskiej, jak i bezpośredniej (referendum ogólnokrajowego) – znajduje ona wyraz w decydowaniu o losie podstawowych regulacji traktatowych oraz w oddziaływaniu na treść aktów prawa wspólnotowego – w procesie ich opiniowania przez właściwe komisje Sejmu i Senatu oraz kształtowanie, formowanego na bazie parlamentarnej, stanowiska rządu, który jest odpowiedzialny konstytucyjnie przed Sejmem” (z uzasadnienia wyroku TK z 11.5.2005 r., K 18/04, OTK-A 2005, Nr 49, poz. 5)

strzeżenie niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnienie wolności i praw człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwa obywateli, strzeżenie dziedzictwa narodowego oraz zapewnienie ochrony środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju [art. 5 Konstytucji]	• zasada ta określa cele i funkcje państwa, stawiając na pierwszym miejscu strzeżenie niepodległości i nienaruszalności terytorium • „W myśl art. 5 Konstytucji Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju. Władze publiczne mają obowiązek ochrony środowiska i prowadzenia polityki zapewniającej bezpieczeństwo ekologiczne współczesnemu i przyszłym pokoleniom (art. 74 ust. 1 i 2 Konstytucji). W pewnych przypadkach ochrona środowiska może uzasadniać ograniczenia praw i wolności konstytucyjnych” (z uzasadnienia wyroku TK z 6.6.2006 r., K 23/05, OTK-A 2006, Nr 62, poz. 6)
• stworzenie warunków upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju • udzielenie pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym [art. 6 Konstytucji]	• zasada ta określa cel i funkcję państwa związaną z zapewnieniem powszechnego dostępu do dóbr kultury • zasady te realizują: – ustawa z 23.7.2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1292) – ustawa z 7.9.2007 r. o Karcie Polaka (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 192)

zasada legalizmu – organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa [art. 7 Konstytucji]	„Wyrażona tamże zasada legalizmu działania organów władzy publicznej oznacza stan, w którym po utworzeniu w drodze prawnej rozwijają one aktywność na podstawie i w granicach prawa, zaś prawo określa ich zadania i kompetencje oraz tryb postępowania; postępowanie to prowadzi do wydawania rozstrzygnięć w przepisanej przez prawo formie, na należytej podstawie prawnej i w zgodności z wiążącymi dany organ przepisami materialnymi” (z uzasadnienia wyroku WSA w Gliwicach z 16.1.2020 r., III SAB/GI 279/19, Legalis)
• Konstytucja jako najwyższe prawo RP • bezpośrednie stosowanie przepisów Konstytucji (chyba że stanowi ona inaczej) [art. 8 Konstytucji]	• zasada ta oznacza nadrzędność Konstytucji względem innych źródeł prawa • kontrowersje budzi zasada bezpośredniego stosowania przepisów Konstytucji: – TK wskazał, że: „W żadnym wypadku podstawą odmowy zastosowania przez sąd przepisów ustawowych obowiązujących w dniu otwarcia spadku nie może być zasada bezpośredniego stosowania Konstytucji (art. 8 ust. 2 Konstytucji). Bezpośredniość stosowania Konstytucji nie oznacza kompetencji do kontroli konstytucyjności” (z wyroku TK z 31.1.2001 r., P 4/99, OTK 2001, Nr 1, poz. 5) – w orzecznictwie można spotkać także inny pogląd, np.: „Uznanie, że sądy powszechne nie są uprawnione do badania zgodności ustaw z Konstytucją, a w konsekwencji do zajmowania stanowiska w kwestii ich zgodności, jak też niezgodności z ustawą zasadniczą, jest wyraźnie sprzeczne z art. 8 ust. 2 Konstytucji, który zobowiązuje do bezpośredniego stosowania jej przepisów, przy czym pod pojęciem «stosowanie» należy rozumieć w pierwszym rzędzie sądowe stosowanie prawa” (z uchwały SN z 4.7.2001 r., III ZP 12/01, OSNAPiUS 2002, Nr 2, poz. 34)

przestrzeganie wiążącego prawa międzynarodowego przez RP [art. 9 Konstytucji]	„Prawną konsekwencją art. 9 Konstytucji RP jest konstytucyjne założenie, że na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, obok norm (przepisów) stanowionych przez krajowego legislatora, obowiązują uregulowania (przepisy) kreowane poza systemem krajowych (polskich) organów prawodawczych. Ustawodawca konstytucyjny świadomie więc przyjął, że system prawa obowiązujący na terytorium Rzeczypospolitej mieć będzie charakter wieloskładnikowy. Obok aktów prawnych stanowionych przez krajowe (polskie) organy prawodawcze w Polsce obowiązują i są stosowane także akty prawa międzynarodowego i prawo UE. Idąc dalej, TK wskazał, że sądy krajowe mają prawo i obowiązek odmówienia zastosowania normy krajowej, jeżeli koliduje ona z normami prawa wspólnotowego. Sąd krajowy nie orzeka w takim wypadku o uchyleniu normy prawa krajowego, lecz tylko odmawia jej zastosowania w takim zakresie, w jakim jest on obowiązany do dania pierwszeństwa normie prawa wspólnotowego” (z uzasadnienia wyroku SN z 15.12.2019 r., III PO 7/18, OSNP 2020, Nr 4, poz. 38)
trójpodział władzy oraz równoważenie się władz [art. 10 Konstytucji]	• ustrój RP opiera się na podziale i równowadze władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej • władzę ustawodawczą sprawują Sejm i Senat, władzę wykonawczą – Prezydent RP i Rada Ministrów, a władzę sądowniczą – sądy i trybunały • „Zgodnie z ustalonym orzecznictwem TK zasada podziału władzy zakłada, że system organów państwowych powinien zawierać wewnętrzne mechanizmy zapobiegające koncentracji i nadużyciom władzy państwowej, gwarantujące jej sprawowanie zgodnie z wolą Narodu i przy poszanowaniu wolności i praw jednostki. Wymóg «rozdzielenia» władz oznacza m.in., że każdej z trzech władz powinny przypadać kompetencje materialnie odpowiadające ich istocie, a co więcej – każda z tych władz powinna zachowywać pewne minimum kompetencyjne stanowiące o zachowaniu tej istoty. Ustawodawca zaś – kształtując kompetencje poszczególnych organów państwowych – nie może naruszyć owego «istotnego zakresu» danej władzy. Zasada podziału władzy zakłada szczególny sposób określenia stosunków między władzą sądowniczą a pozostałymi władzami. W stosunkach między władzą ustawodawczą a wykonawczą możliwe są różne formy wzajemnych oddziaływań i współpracy, dopuszcza się również istnienie obszaru, w którym kompetencje organów należących do obu władz «przecinają się» lub «nakładają».

	Natomiast relacje między władzą sądowniczą a pozostałymi muszą opierać się na zasadzie «separacji». Koniecznym elementem zasady podziału władzy są niezależność sądów i niezawisłość sędziów” (z uzasadnienia wyroku TK z 29.11.2005 r., P 16/04, OTK-A 2005, Nr 10, poz. 119)
wolność tworzenia i działania partii politycznych [art. 11 Konstytucji]	• partie polityczne zrzeszają na zasadach dobrowolności i równości obywateli polskich w celu wpływania metodami demokratycznymi na kształtowanie polityki państwa • finansowanie partii politycznych jest jawne • funkcjonowanie partii politycznych reguluje ustawa z 27.6.1997 r. o partiach politycznych (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1215); zgodnie z art. 1 tej ustawy: „Partia polityczna jest dobrowolną organizacją, występującą pod określoną nazwą, stawiającą sobie za cel udział w życiu publicznym poprzez wywieranie metodami demokratycznymi wpływu na kształtowanie polityki państwa lub sprawowanie władzy publicznej. Partia polityczna może korzystać z praw wynikających z ustaw po uzyskaniu wpisu do ewidencji partii politycznych”
wolność zrzeszania się – społeczeństwo obywatelskie [art. 12 Konstytucji]	RP zapewnia wolność tworzenia i działania: • związków zawodowych (ustawa z 23.5.1991 r. o związkach zawodowych, t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 854) • organizacji społeczno-zawodowych rolników (ustawa z 8.10.1982 r. o społeczno-zawodowych organizacjach rolników, t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 263); ustawa z 7.4.1989 r. o związkach zawodowych rolników indywidualnych, t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 908) • stowarzyszeń (ustawa z 7.4.1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach, t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 2261) • fundacji (ustawa z 6.4.1984 r. o fundacjach, t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 166) • ruchów obywatelskich oraz innych dobrowolnych zrzeszeń (jest to katalog otwarty obejmujący dowolne organizacje, np. organizacje pożytku publicznego o charakterze sformalizowanym, jak również te o mniej formalnym charakterze)
zakaz istnienia organizacji totalitarnych oraz propagowania idei totalitarnych [art. 13 Konstytucji]	• zakazane jest istnienie partii politycznych i innych organizacji odwołujących się w swoich programach do totalitarnych metod i praktyk działania nazizmu, faszyzmu i komunizmu, a także tych, których program lub działalność zakłada albo dopuszcza nienawiść rasową i narodowościową, stosowanie przemocy w celu zdobycia władzy lub wpływu na politykę państwa albo przewiduje utajnienie struktur lub członkostwa • konsekwencją złamania ww. zakazów może być zdelegalizowanie partii bądź odpowiedzialność karna z art. 256 KK

zapewnienie wolności prasy i innych środków społecznego przekazu [art. 14 Konstytucji]	„Zamieszczenie w Konstytucji odrębnego przepisu dotyczącego wolności środków społecznego przekazu uzasadnione jest tym, że ten wycinek wolności słowa uzyskał rangę zasady ustrojowej. Stało się tak nie tylko z uwagi na doświadczenia historyczne, ale przede wszystkim ze względu na powszechnie przyjmowany ścisły i konieczny związek zasady państwa demokratycznego i wolności środków społecznego przekazu” (z uzasadnienia wyroku TK z 30.10.2006 r., P 10/06, OTK-A 2006, Nr 9, poz. 128)
decentralizacja władzy publicznej [art. 15 Konstytucji]	• ustrój terytorialny RP zapewnia decentralizację władzy publicznej • zasadniczy podział terytorialny państwa, uwzględniający więzi społeczne, gospodarcze lub kulturowe i zapewniający jednostkom terytorialnym zdolność wykonywania zadań publicznych, jest określony w ustawie • „Decentralizacja oznacza organizację systemu organów państwowych w taki sposób, że jednostki terytorialne dysponują określoną ustawą samodzielnością, a ingerencja w zakres tej samodzielności może odbywać się wyłącznie na podstawie ustawy i w formach nią przewidzianych. Zadaniem ustawodawcy jest zatem takie ukształtowanie ustroju terytorialnego, aby została zapewniona decentralizacja władzy publicznej” (z uzasadnienia wyroku TK z 25.11.2002 r., K 34/01, OTK-A 2002, Nr 6, poz. 84)
samorząd terytorialny [art. 16 Konstytucji]	• ogół mieszkańców jednostek zasadniczego podziału terytorialnego stanowi z mocy prawa wspólnotę samorządową • samorząd terytorialny uczestniczy w sprawowaniu władzy publicznej; przysługującą mu w ramach ustaw istotną część zadań publicznych samorząd wykonuje w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność
tworzenie samorządów zawodowych [art. 17 Konstytucji]	• w drodze ustawy można tworzyć samorządy zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należytym wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony (np. ustawa z 1.7.2011 r. o samorządzie pielęgniarek i położnych, t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 628)

	• w drodze ustawy można tworzyć również inne rodzaje samorządu; samorządy te nie mogą naruszać wolności wykonywania zawodu ani ograniczać wolności podejmowania działalności gospodarczej • „Utworzenie samorządów, o których mowa w art. 17 Konstytucji, jest pozostawione ocenie ustawodawcy. Swoboda ustawodawcy w tym zakresie jest ograniczona, przy czym ograniczenia wynikają z rodzaju samorządów i celów ich powołania. Jeśli zatem ustawodawca dostrzega konieczność wykonania pewnych zadań publicznych i uzna, że powołanie samorządu zawodowego jest efektywnym sposobem ich osiągnięcia, to może zdecydować o utworzeniu właściwego rodzaju samorządu. Dotyczy to samorządu zawodowego zawodu zaufania publicznego w celu sprawowania pieczy nad należytym wykonaniem tego zawodu w granicach interesu publicznego, ponadto samorządu innych zawodów, a także samorządu gospodarczego w celu ochrony interesów przedsiębiorców przed działaniem administracji państwowej i samorządowej” (z uzasadnienia wyroku TK z 24.3.2015 r., K 19/14, OTK-A 2015, Nr 3, poz. 32)
opieka państwa nad małżeństwem i rodziną [art. 18 Konstytucji]	• małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina oraz macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką RP • „Przyjęcie stanowiska, że ustrojodawca wskazał w Konstytucji odmienność płci jako konstytutywny wyznacznik małżeństwa, znajduje ponadto uzasadnienie w art. 1 KRO, w którym ustawodawca określił przesłanki zawarcia małżeństwa. Przepis ten, realizując zasadę wyrażoną w art. 18 Konstytucji, jednoznacznie wskazuje, że jedynie kobieta i mężczyzna mogą zawrzeć związek małżeński. Wskazuje to na wolę i konsekwencję ustawodawcy w określeniu małżeństwa jedynie jako związku kobiety i mężczyzny. Podkreślenia przy tym wymaga, że treść tego przepisu nigdy nie była skarżona przed TK jako sprzeczna z art. 18 Konstytucji. Również Sąd Apelacyjny nie ma wątpliwości, że art. 1 KRO jest zgodny z art. 18 Konstytucji” (postanowienie SA w Katowicach z 13.6.2017 r., V ACz 495/17, OSA 2017, Nr 12, poz. 29, s. 96)

szczególna troska o weteranów i inwalidów wojennych [art. 19 Konstytucji]	• RP specjalną opieką otacza weteranów walk o niepodległość, zwłaszcza inwalidów wojennych • „Zdaniem TK należy uznać, że deklaracja ustrojodawcy o specjalnej opiece państwa nad weteranami walk o niepodległość, zwłaszcza inwalidów wojennych (art. 19 Konstytucji), jest również postanowieniem konstytucyjnym formułującym prawo podmiotowe, którego naruszenie może być podstawą do złożenia skargi konstytucyjnej w sytuacji, gdy skarżący wywodzą z tego przepisu konkretne uprawnienia, których zostali pozbawieni, a które – ich zdaniem – nie podlegają wzruszeniu” (z uzasadnienia wyroku TK z 15.4.2003 r., SK 4/02, OTK-A 2003, Nr 4, poz. 31)
społeczna gospodarka rynkowa podstawą ustroju gospodarczego [art. 20 Konstytucji]	• podstawę ustroju gospodarczego RP stanowi społeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych • „Rozważany art. 20 Konstytucji nakłada też obowiązek kształtowania i realizowania społecznej gospodarki rynkowej (podejmowania decyzji dotyczących ładu społeczno-gospodarczego) w oparciu o solidarność, dialog i współpracę partnerów społecznych. Adresatem tego obowiązku są władze publiczne oraz takie podmioty jak związki zawodowe, inne organizacje reprezentujące producentów i drobnych wytwórców, organizacje pracodawców, samorząd gospodarczy. Podejmując decyzje dotyczące ładu społecznego i gospodarczego, należy zatem dążyć do wspólnego ustalenia ich treści, równoważącego niezgodne interesy poszczególnych partnerów społecznych. (...) Treścią przepisu jest nakaz ukształtowania ustroju gospodarczego (przez odpowiednie regulacje prawne, stworzenie warunków gospodarowania oraz instytucji społecznych), by odpowiadał wzorcowi społecznej gospodarki rynkowej przyjętemu przez ustrojodawcę” (z uzasadnienia wyroku TK z 7.5.2014 r., K 43/12, OTK-A 2014, Nr 5, poz. 50)
ochrona własności i prawa dziedziczenia [art. 21 Konstytucji]	• RP chroni własność i prawo dziedziczenia – zob. regulacje zawarte w Kodeksie cywilnym • wywłaszczenie jest dopuszczalne jedynie wówczas, gdy jest dokonywane na cele publiczne i za słusznym odszkodowaniem – zob. np. ustawa z 21.8.1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1145)

	• „Gwarancja «słusznego odszkodowania» odnosi się bowiem «do konieczności wypłacenia odszkodowania, skorelowanego czasowo z dokonaniem odjęcia własności, oraz do wysokości otrzymanego (faktycznie) odszkodowania»” (z wyroku TK z 13.12.2012 r., P 12/11, OTK-A 2012, Nr 11, poz. 135)
ograniczenie wolności działalności gospodarczej [art. 22 Konstytucji]	• ograniczenie wolności działalności gospodarczej jest dopuszczalne tylko w drodze ustawy i tylko ze względu na ważny interes publiczny • „TK zauważa, że art. 22 Konstytucji pełni dwojaką funkcję. Z jednej strony traktować go należy jako wyrażenie jednej z zasad ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej (i w tym zakresie stanowi on konkretyzację ogólniejszych zasad, wyrażonych w art. 20), z drugiej strony – może on stanowić podstawę do konstruowania prawa podmiotowego, przysługującego każdemu, kto podejmuje działalność gospodarczą. Oczywiście, wolność działalności gospodarczej musi, w państwie współczesnym, podlegać różnego rodzaju ograniczeniom; wynika to chociażby z zaakcentowania w art. 20 socjalnego charakteru gospodarki rynkowej. Art. 22 formułuje jednak dwojakiego rodzaju ograniczenia dla wprowadzania owych ograniczeń. W płaszczyźnie materialnej wymaga, aby ograniczenia wolności gospodarczej znajdowały uzasadnienie w «ważnym interesie publicznym», a w płaszczyźnie formalnej – aby były wprowadzone «tylko w drodze ustawy»” (z uzasadnienia wyroku TK z 10.4.2001 r., U 7/00, OTK 2001, Nr 3, poz. 56)
gospodarstwo rodzinne podstawą ustroju rolnego [art. 23 Konstytucji]	• podstawą ustroju rolnego państwa jest gospodarstwo rodzinne; zasada ta nie narusza postanowień art. 21 i 22 Konstytucji • „Zgodnie z poglądami doktryny prawa konstytucyjnego, art. 23 Konstytucji pełni istotną funkcję gwarancyjną, nakazując utrzymanie w polskim rolnictwie takiej struktury, która zapewni gospodarstwu rodzinnemu nie tylko szansę przeżycia, ale też charakter «podstawy ustroju rolnego państwa». W świetle orzecznictwa TK (zob. wyrok z 10.3.2015 r., K 29/13, OTK ZU nr 3/A/2015, poz. 28) art. 23 Konstytucji nakłada na ustawodawcę określone obowiązki, w szczególności zapewnienia gospodarstwu rodzinnemu należytego wsparcia (finansowego, społecznego i gospodarczego) oraz ustanowienia dla nich rozwiązań ochronnych w innych dziedzinach prawa” (z uzasadnienia wyroku TK z 8.5.2019 r., K 45/16, OTK-A 2019, poz. 22)

ochrona pracy [art. 24 Konstytucji]	• praca znajduje się pod ochroną RP; państwo sprawuje nadzór nad warunkami wykonywania pracy • „Z zasady zawartej w art. 24 Konstytucji wynika obowiązek stwarzania przez państwo gwarancji ochrony pracowników, w tym ochrony przed niezgodnymi z prawem lub nieuzasadnionymi działaniami pracodawcy, oraz kontroli przestrzegania przepisów prawa pracy. Realizację gwarancji ochrony pracy stanowią przepisy m.in. kodeksu pracy. Wśród nich ustawodawca zawarł przepisy bezwzględnie obowiązujące oraz te, które mogą być stosowane z woli stron. Chroniąc pracownika, jako najczęściej słabszą stronę stosunku pracy, kodeks wprowadza zasadę jego uprzywilejowania” (z uzasadnienia wyroku TK z 4.10.2003 r., K 36/03, OTK-A 2005, Nr 9, poz. 98)
równouprawnienie i autonomia kościołów i związków wyznaniowych [art. 25 Konstytucji]	• kościoły i inne związki wyznaniowe są równouprawnione • władze publiczne w RP zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniając swobodę ich wyrażania w życiu publicznym • stosunki między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego • stosunki między RP a Kościołem katolickim określają umowa międzynarodowa zawarta ze Stolicą Apostolską i ustawy (umowa międzynarodowa z 28.7.1993 r. ze Stolicą Apostolską – Konkordat) • stosunki między RP a innymi kościołami oraz związkami wyznaniowymi określają ustawy uchwalone na podstawie umów zawartych przez Radę Ministrów z ich właściwymi przedstawicielami (np. ustawa z 4.7.1991 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 544)

Siły Zbrojne RP; neutralność polityczna [art. 26 Konstytucji]	• Siły Zbrojne RP służą ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic • Siły Zbrojne zachowują neutralność w sprawach politycznych oraz podlegają cywilnej i demokratycznej kontroli • „Cytowany przepis określa zadania sił zbrojnych. Jego znaczenie polega na wyznaczeniu kierunków działania Sił Zbrojnych, które nie mogą realizować dowolnie wybieranych przez siebie celów, ale wyłącznie cele określone w Konstytucji. Znaczenie art. 26 ust. 1 Konstytucji nie polega na wykluczeniu realizacji zadań tam wymienionych przez inne organy, ale na wykluczeniu realizacji innych zadań przez Siły Zbrojne” (z uzasadnienia wyroku TK z 27.6.2008 r., K 52/07, OTK-A 2008, Nr 5, poz. 88)
język urzędowy; prawa mniejszości [art. 27 Konstytucji]	• językiem urzędowym RP jest język polski; przepis ten nie narusza praw mniejszości narodowych wynikających z ratyfikowanych umów międzynarodowych (zob. ustawa z 7.10.1999 r. o języku polskim, t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1556) • „Obowiązek posługiwania się językiem urzędowym dotyczy przede wszystkim tych podmiotów, które realizują zadania publiczne. (...) Z treści art. 27 Konstytucji nie można wyprowadzić bezwzględnego obowiązku stosowania języka polskiego w sferze obrotu prawnego, objętej regulacją kwestionowanych przepisów o języku polskim, a więc w obrocie z udziałem konsumentów oraz przy wykonywaniu przepisów z zakresu prawa pracy” (z uzasadnienia wyroku TK z 13.9.2005 r., K 38/04, OTK-A 2005, Nr 8, poz. 92)
symbole narodowe [art. 28 Konstytucji]	• godłem RP jest biały orzeł w koronie, umieszczony na czerwonym polu • barwami RP są biały i czerwony • hymnem RP jest Mazurek Dąbrowskiego • godło, barwy i hymn RP podlegają ochronie prawnej • szczegóły dotyczące godła, barw i hymnu określa ustawa z 31.1.1980 r. o godle, barwie i hymnie narodowym oraz o pieczęciach państwowych (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 299)
stolica [art. 29 Konstytucji]	stolicą RP jest Warszawa

Pytania kontrolne Nr 1

1. Zgodnie z Konstytucją RP, małżeństwo to:

- a) związek dwóch osób, bez względu na płeć,
- b) związek kobiety i mężczyzny,
- c) związek dwóch osób tej samej płci.

2. Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do:

- a) Sejmu,
- b) Prezydenta RP,
- c) Narodu.

3. Zgodnie z Konstytucją:

- a) kościoły i związki wyznaniowe są równouprawnione, o ile ich status regulują ustawy,
- b) kościoły i związki wyznaniowe są równouprawnione,
- c) kościoły są równouprawnione.

4. Wyłączenie jest dopuszczalne jedynie wówczas, gdy jest dokonywane:

- a) na cele publiczne i za słusznym odszkodowaniem,
- b) za słusznym odszkodowaniem bądź na cele publiczne,
- c) zawsze na cele publiczne.

Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela [art. 30–86 Konstytucji]

Normy odnoszące się do praw i wolności człowieka są ujęte w umowach międzynarodowych, takich jak Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku 19.12.1966 r. czy Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności podpisana w Rzymie 4.11.1950 r. Podobne zapisy znajdują się w Konstytucji RP, która dzieli ww. wolności, prawa i obowiązki na zasady ogólne, a także wolności i prawa osobiste, ekonomiczne oraz socjalne i kulturalne.

Zasady ogólne [art. 30–37 Konstytucji]

Zasady ogólne dotyczące wolności i praw człowieka i obywatela:

- zasada nienaruszalności i poszanowania godności;
- zasada wolności;
- zasada równości wobec prawa i zakaz dyskryminacji;
- zasada równouprawnienia kobiet i mężczyzn;
- zasady związane z nadaniem i ochroną obywatelstwa;
- zasada ochrony mniejszości narodowych i etnicznych;
- zasada ochrony cudzoziemców. **[art. 30–37 Konstytucji]**